

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Οικονομική ανάκαμψη: σημερινή κατάσταση και πρακτικές πρωτοβουλίες» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2011/C 48/11)

Εισηγητής: ο κ. Lars NYBERG

Στις 18 Μαρτίου, και σύμφωνα με το άρθρο 29 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού της, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποφάσισε να καταρτίσει γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα:

Οικονομική ανάκαμψη: σημερινή κατάσταση και πρακτικές πρωτοβουλίες (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας).

Το ειδικευμένο τμήμα «Οικονομική και Νομισματική Ένωση, οικονομική και κοινωνική συνοχή», στο οποίο ανατέθηκε η προετοιμασία των σχετικών εργασιών, υιοθέτησε τη γνωμοδότησή του στις 20 Ιουλίου 2010.

Κατά την 465η σύνοδο ολομέλειάς της, της 15ης και 16ης Σεπτεμβρίου 2010 (συνεδρίαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2010), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε την ακόλουθη γνωμοδότηση με 146 ψήφους υπέρ, 45 κατά και 16 αποχές.

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1 Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και η επακόλουθη οικονομική κρίση ήταν οι μεγαλύτερες μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Όταν, στις αρχές του 2010, εμφανίστηκαν σημάδια ανάκαμψης από αυτήν την ύφεση ξέσπασε κρίση κρατικών ομολόγων, όχι παγκόσμια πλέον αλλά ευρωπαϊκή. Η ανάγκη ανακούφισης των δημόσιων προϋπολογισμών από το κόστος που συνεπάγονται η στήριξη των τραπεζών, τα ειδικά μέτρα, η αυξανόμενη ανεργία και τα πρόσθετα μέτρα λιτότητας σε πολλές χώρες αποτελούν, σωρευτικά, απειλή για την οικονομική ανάπτυξη. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΟΚΕ κρίνει αναγκαία την εξεύρεση πολιτικών μέτρων που να επιδιώκουν τόσο την οικονομική ανάκαμψη όσο και την πρόληψη μιας νέας ύφεσης στην Ευρώπη.

1.2 Το 2009 η ΕΕ εμφάνισε αρνητικό δείκτη ανάπτυξης της τάξεως του -4,1 %. Πριν την ανοιξιάτικη κρίση των κρατικών ομολόγων, η προβλεπόμενη ανάπτυξη για το 2010 έφτανε το 0,7 %. Η ανεργία αναμένεται να κυμανθεί στο 10 % για το 2010, σε συνδυασμό με μείωση κατά 2 % της συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Το μέσο δημοσιονομικό έλλειμμα από το 2,3 % το 2008, ανήλθε στο 6,8 % το 2009 και αναμένεται να φτάσει στο 7,5 % το 2010. Κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, τεράστιες δημόσιες δαπάνες διατήρησαν τη ρευστότητα της χρηματαγοράς. Πριν την κρίση υπήρξε έκρηξη των ιδιωτικών πιστώσεων που στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από μεγάλες ανάγκες κρατικών πιστώσεων. Παράλληλα, προκειμένου να ενισχυθεί η ζήτηση, ο ιδιωτικός τομέας εξακολουθεί να χρειάζεται πιστώσεις. Η οικονομική κατάσταση ποικίλει έντονα μεταξύ των κρατών μελών. Τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού είναι μεγαλύτερα στην Ελλάδα, σε άλλες μεσογειακές χώρες, στο ΗΒ και στην Ιρλανδία. Η ανεργία είναι υψηλότερη στις χώρες της Βαλτικής και την Ισπανία. Παράλληλα, οι χώρες της Βαλτικής κατόρθωσαν να μειώσουν τα υψηλά κρατικά ελλείμματα και την αρνητική ανάπτυξή τους σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, με την εφαρμογή αυστηρών οικονομικών μέτρων.

1.3 Στρατηγική εισόδου

Οι εκτεταμένες οικονομικές αλλαγές των τελευταίων δεκαετιών καθιστούν άτοπη κάθε σύζηση στρατηγικής εξόδου. Πρέπει να

αναλάβουμε νέες οικονομικές και πολιτικές πρωτοβουλίες για τη χάραξη ενός οδικού χάρτη για την αναδυόμενη κοινωνία –δηλαδή μια στρατηγική εισόδου.

1.4 Η ιδιωτική κατανάλωση είναι αναγκαία για τη συνολική ζήτηση

Ο περιοριστικός αντίκτυπος των προτάσεων περιστολής των υψηλότερων κρατικών ελλειμμάτων στην ευρωπαϊκή οικονομία συνολικά μεταθέτει την αυτοσυντηρούμενη ανάπτυξη στο μέλλον. Για να συνεχισθεί η διαδικασία ανάπτυξης, η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της συνολικής ζήτησης, και ειδικότερα της ιδιωτικής κατανάλωσης. Προκειμένου η οικονομική στήριξη να έχει ουσιαστικές συνέπειες στην ανάπτυξη, πρέπει να στοχεύει στις ομάδες με το χαμηλότερο εισόδημα. Καθώς οι ομάδες αυτές καταναλώνουν το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους, λιγότερα χρήματα θα χαθούν μέσω της αύξησης των αποταμιεύσεων. Εάν αντιστραφεί η μετακίνηση από το εργατικό δυναμικό στο κεφάλαιο, που εκτείνεται σε πολλές δεκαετίες, θα έχουμε μια πηγή μελλοντικής ανάπτυξης. Φυσικά οι επενδύσεις και οι εξαγωγές είναι σημαντικές. Καθώς, ωστόσο, η ιδιωτική κατανάλωση αποτελεί το 60 % περίπου του ΑΕγχΠ, η βελτίωσή της είναι καθοριστική για την οικονομική ανάπτυξη, ιδίως δε στη σημερινή συγκυρία.

1.4.1 Εκτίμηση των επιπτώσεων των προγραμμάτων λιτότητας

Η υψηλή ανεργία, το μειωμένο εργατικό δυναμικό, οι περιορισμένες μισθολογικές αυξήσεις, οι περικοπές των δημοσίων δαπανών, η αύξηση των φόρων και τα νέα μέτρα λιτότητας θα μειώσουν τις προσοπτικές ανάπτυξης. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Επιτροπή θα πρέπει να εκτιμήσει άμεσα το συστατικό αντίκτυπο όλων αυτών και να καταθέσει προτάσεις αντισταθμιστικών μέτρων για τη διατήρηση της ανάπτυξης. Η ανάπτυξη είναι αναγκαία για την επίτευξη των υπόλοιπων στόχων της οικονομικής πολιτικής. Η απραγία ενόψει της υλοποίησης των επιπτώσεων των προγραμμάτων λιτότητας δεν αποτελεί επιλογή.

1.5 Μέτρηση της ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών δεν έχει ληφθεί δεόντως υπόψη στους στόχους της οικονομικής πολιτικής. Τα χρονίζοντα ελλείμματα και πλεονάσματα σε ορισμένες χώρες καθιστούσαν σαφές πως τα προβλήματα της οικονομικής κρίσης της ΕΕ την άνοιξη του 2010 θα εμφανίζονταν αργά ή γρήγορα. Η ΕΟΚΕ επιθυμεί να τονίσει την ανάγκη περιορισμού των μεγάλων διαφορών στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών. Ο κεντρικός στόχος συνίσταται, κατά συνέπεια, στην ανταγωνιστικότητα, όπως αυτή μετράται από το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, που καλύπτει τις εξελίξεις στα μισθολογικά και την παραγωγικότητα. Κατά την τελευταία δεκαετία, η ανταγωνιστικότητα της Ιρλανδίας, της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας έπεσε κατά μέσο όρο 10 %. Η εμφάνιση δημοσιονομικών προβλημάτων ήταν αναπόφευκτη.

1.5.1 Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στο Σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης

Καθώς οι εξελίξεις στους μισθούς και την παραγωγικότητα ποικίλουν εντός μιας νομισματικής ζώνης, η μόνη λύση είναι η μεταβολή των συγκριτικών μισθών ή η αύξηση της παραγωγικότητας στις ουραγούς χώρες. Η ΕΟΚΕ, κατά συνέπεια, προτείνει στην Επιτροπή να διεξάγει έλεγχο στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών, παρόμοιο με αυτόν στα δημόσια ελλείμματα και το χρέος. Αυτό μπορεί να επισημοποιηθεί με την τροποποίηση των Κανονισμών που διέπουν το Σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης. Οι τρέχουσες συναλλαγές και τα βαθύτερα αίτια, οι μισθολογικές και παραγωγικές εξελίξεις, θα πρέπει να ελέγχονται στο σύνολο των 27 κρατών μελών, αλλά με μεγαλύτερη δυνατότητα δράσης στις χώρες του ευρώ. Έτσι, η πραγματική οικονομία εισάγεται στο Σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης.

1.5.2 Στατιστικές για τις ιδιωτικές πιστώσεις και το μερίδιο του εξωτερικού χρέους επί του συνολικού κρατικού χρέους

Νέες στατιστικές για τις ιδιωτικές πιστώσεις και το μερίδιο εξωτερικού χρέους σε σχέση με το σύνολο του κρατικού χρέους θα πρέπει να συμπεριληφθούν στις συζητήσεις για το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης.

1.6 Αποτελεσματικότερη ρύθμιση και εποπτεία του χρηματοπιστωτικού τομέα

Όσον αφορά το χρηματοπιστωτικό τομέα, θα μπορούσε να αποβεί αποδοτική η διατήρηση μέρους του τραπεζικού κεφαλαίου στο Δημόσιο, προκειμένου να υπάρχει αντίληψη των τεκταινόμενων στον τραπεζικό τομέα. Η χρηματοπιστωτική εμπειρία του 2010 δείχνει πως η προτεινόμενη χρηματοπιστωτική εποπτεία και ρύθμιση δεν επαρκεί. Χρειάζεται αποτελεσματικότερη ρύθμιση και εποπτεία, ιδίως μετά τη στάση του χρηματοπιστωτικού τομέα κατά την ελληνική κρίση, προκειμένου να αλλάξει αυτή η συμπεριφορά και να βρεθούν νέοι τρόποι χρηματοδότησης του δημοσίου χρέους.

1.7 Δημόσιες επενδύσεις σε υποδομές και ενέργεια

Οι επενδύσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στην προστασία του περιβάλλοντος και σε μέτρα κατά της κλιματικής αλλαγής. Η ΕΟΚΕ προκρίνει τη χρήση της φορολογίας ως μέσο επιρροής της αγοράς για τη μείωση των επικίνδυνων εκπομπών. Σε περίοδο έλλειψης επιχειρηματικών επενδύσεων, ο δημόσιος τομέας πρέπει να δραστηριοποιηθεί, επενδύοντας στις υποδομές και την ενέργεια. Σύμφωνα με το αναθεωρημένο σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης, οι επενδύσεις δεν περιλαμβάνονται υποχρεωτικά στους υπολογισμούς της υπέρβασης ελλείμματος.

1.8 Ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας

Οι πολιτικές της αγοράς εργασίας πρέπει να εστιάζονται στην αναζήτηση νέων δεξιοτήτων για νέες θέσεις εργασίας. Είναι επίσης απαραίτητη η ενίσχυση του γενικού επιπέδου παιδείας. Η στρατηγική ΕΕ 2020 είναι σημαντική προς τούτο. Μια αυτονόητη πολιτική για την αύξηση της απασχόλησης είναι οι υψηλής ποιότητας υπηρεσίες παιδικής φροντίδας και μια αρκούντως μακρόχρονη και επαρκώς αμειβόμενη γονική άδεια.

1.9 Στρατηγική εισόδου για την οικογενειακή πολιτική και την ανάπτυξη δεξιοτήτων

Όταν μειώνεται η ανάγκη για στήριξη των ανέργων, οι ίδιοι δημόσιοι πόροι θα πρέπει να διατίθενται για την οικογενειακή πολιτική και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Η πολιτική εξόδου μετατρέπεται σε πολιτική εισόδου. Η αρχιτεκτονική των κοινωνικών συστημάτων πρέπει να οδηγεί στην ευημερία και την απασχόληση, στο πλαίσιο, φυσικά, των οικονομικών δυνατοτήτων.

1.10 Νέες πηγές εισοδήματος – φορολόγηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών και των εκπομπών CO₂

Η φορολόγηση τόσο των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών όσο και του διοξειδίου του άνθρακα αποτελούν νέα δυνητική πηγή δημοσίων εσόδων. Πέραν της αύξησης των εσόδων, αντιστοίχως μειώνουν τη βραχυπρόθεσμη προσέγγιση της χρηματοπιστωτικής αγοράς και βελτιώνουν το περιβάλλον μας.

1.11 Ας επιτραπεί στην ΕΤΕπ να εκδώσει Ευρωομόλογα

Εάν επιτραπεί στην ΕΤΕπ η έκδοση Ευρωομολόγων που θα καλύπτουν και τα 27 κράτη μέλη, μπορεί να αντληθεί νέο κεφάλαιο για το δημόσιο τομέα χωρίς αυτό να εξαρτάται πλήρως από τον ιδιωτικό χρηματοπιστωτικό τομέα. Οι πόροι θα πρέπει να αναζητηθούν ανάντη, για παράδειγμα, από Ιδρύματα Επαγγελματικών Συνταξιοδοτικών Παροχών (ΙΕΣΠ), έτσι ώστε η ΕΤΕπ να μετατραπεί σε σύνδεσμο μεταξύ αυτών των νέων κεφαλαιουχικών πόρων και των επενδύσεών της. Τα ευρωομόλογα μπορεί επίσης να αποτελέσουν μέσα μακροπρόθεσμων καταθέσεων από ιδιώτες.

2. Τρέχουσα κατάσταση ⁽¹⁾

2.1 Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και η επακόλουθη οικονομική κρίση ήταν οι μεγαλύτερες μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Όταν, στις αρχές του 2010, εμφανίσθηκαν σημάδια ανάκαμψης από αυτήν την ύφεση ξέσπασε κρίση κρατικού χρέους, όχι παγκόσμια αλλά Ευρωπαϊκή αυτή τη φορά. Η ανάγκη ανακούφισης των δημόσιων προϋπολογισμών από το κόστος που συνεπάγεται η στήριξη των τραπεζών, τα ειδικά μέτρα, η αυξανόμενη ανεργία

(¹) Βάσει των εγγράφων της Επιτροπής με τίτλο «Έκθεση προόδου για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού σχεδίου για την ανάκαμψη της οικονομίας» και «Ενδιάμεσες προβλέψεις Φεβρουαρίου 2010».

και τα πρόσθετα μέτρα λιτότητας σε πολλές χώρες αποτελούν, σωρευτικά, απειλή για την οικονομική ανάπτυξη. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΟΚΕ κρίνει αναγκαία την αναζήτηση πολιτικών μέτρων που θα επιδιώκουν τόσο την οικονομική ανάκαμψη όσο και την πρόληψη νέας ύφεσης για την Ευρώπη.

2.2 Αρνητική ανάπτυξη

2.2.1 Όταν αποφασίστηκε το Ευρωπαϊκό σχέδιο για την ανάπτυξη της οικονομίας, το Δεκέμβριο του 2008, η προβλεπόμενη οικονομική ανάπτυξη για το 2009 ήταν περίπου 0 %. Στην πραγματικότητα ήταν -4,1 %. Το σχέδιο βασιζόταν σε μια υπεραισιόδοξη πρόβλεψη. Χωρίς, ωστόσο, φορολογικά κίνητρα, η κατάσταση θα ήταν ακόμα χειρότερη.

2.2.2 Το επίπεδο οικονομικής στήριξης από τα κράτη μέλη ήταν υψηλότερο του προβλεπόμενου 1,2 % του ΑΕγχΠ. Για το 2009 και το 2010, ενδέχεται να φτάσει το 2,7 % του ΑΕγχΠ. Οι αντιληφθείσες ανάγκες στα κράτη μέλη ήταν μεγαλύτερες από την προβλεπόμενη στήριξη, ωστόσο οι δράσεις παρέμεναν, δεδομένου του ρυθμού ανάπτυξης, υπερβολικά μικρές.

2.2.3 Η οικονομική τόνωση δεν προήλθε μόνο από το δημόσιο προϋπολογισμό. Η ΕΚΤ και άλλες κεντρικές τράπεζες μείωσαν το επιτόκιο σε μηδενικό σχεδόν ποσοστό και αύξησαν τη ρευστότητα του οικονομικού συστήματος σε πρωτοφανές επίπεδο. Ορισμένα κράτη μέλη χρησιμοποίησαν επίσης μεγάλο μέρος των δημόσιων πόρων τους για τη διάσωση ορισμένων τραπεζών. Ωστόσο, αυτές οι δράσεις δεν απέτρεψαν την αρνητική ανάπτυξη το 2009, πράγμα που καταδεικνύει τη σοβαρότητα της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης.

2.2.4 Πριν την κρίση της άνοιξης του 2010, η προβλεπόμενη ανάπτυξη για το 2010 έφτανε το 0,7 %. Το ποσοστό είναι χαμηλότερο από αυτό των κύριων ανταγωνιστών μας σε παγκόσμιο επίπεδο. Θετική ένδειξη αποτελεί η αύξηση στους δείκτες εμπιστοσύνης, η ενισχυμένη ανάπτυξη σε άλλα σημεία του πλανήτη και η επιστροφή του παγκόσμιου εμπορίου στα προ κρίσης επίπεδα. Από την άλλη πλευρά, οι επιχειρηματικές επενδύσεις συνέχισαν την καθοδική τους πορεία κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2009, η βιομηχανική παραγωγή δεν καταγράφει βελτίωση, η πρόσφατη άνοδος της ζήτησης δεν κάλυπτε παρά τη συγκέντρωση αποθεματικού, ο εξαιρετικά χαμηλός δείκτης αξιοποίησης των ικανοτήτων δεν δίνει ώθηση στις επενδύσεις, η κατάσταση του τραπεζικού τομέα δεν ευνοεί την αύξηση των επενδύσεων, ενώ το κερασάκι στην τούρτα αποτελούν οι αναταράξεις στην αγορά κρατικών ομολόγων.

2.3 Εμπόριο

Το παγκόσμιο εμπόριο κατέρρευσε κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2008. Την προηγούμενη χρονιά, είχε αυξηθεί κατά περίπου 20 %.

Τώρα ωστόσο έπεσε κατά 12 %. Η πτώση συνεχίστηκε τα επόμενα τρίμηνα. Η μεγαλύτερη πτώση σε ένα τρίμηνο, σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου χρόνου, έφτανε το 30 %. Κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2009 η τάση αναστράφηκε, με αύξηση κατά 4 %. Οι αριθμοί είναι σχεδόν ίδιοι για την ΕΕ. Η πτώση ήταν κατά τι μεγαλύτερη για το ενδοκοινοτικό εμπόριο από ότι για το εξωκοινοτικό.

2.4 Αγορά εργασίας

2.4.1 Οι επιπτώσεις στην ανεργία αναμένεται να αυξηθούν περαιτέρω, καθώς αυτές συνήθως καθυστερούν σε σχέση με τις εξελίξεις στην πραγματική οικονομία. Κατά το 2010, η ανεργία θα κυμανθεί στο 10 % στην ΕΕ, αυξημένη κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες μέσα σε ένα χρόνο, με μεγάλες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών.

2.4.2 Η ανεργία δεν αποτελεί παρά μία από τις επιπτώσεις. Μία άλλη είναι η μειωμένη συμμετοχή του εργατικού δυναμικού. Αυτή φτάνει περίπου το 2 % του εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, πολλοί έχουν περιορίσει τις ώρες εργασίας τους προκειμένου να σωθούν θέσεις εργασίας, πράγμα που αντιστοιχεί σε επιπλέον μείωση κατά 1 % του εργατικού δυναμικού. Σε περίπτωση ανάκαμψης, η τελευταία επίπτωση είναι αυτή που θα διορθωθεί πρώτη. Η ανάπτυξη πρέπει να είναι επαρκώς υψηλή. Σε διαφορετική περίπτωση, θα μιλάμε για «ανάπτυξη χωρίς θέσεις εργασίας».

2.5 Δημόσια ελλείμματα

Το μέσο δημοσιονομικό έλλειμμα που έφτανε το 2,3 % το 2008 ανήλθε στο 6,8 % το 2009 και αναμένεται να φτάσει το 7,5 % το 2010. Η επιδείνωση δεν εξαρτάται μόνο από τα ενεργά μέτρα στήριξης, αλλά και από τις αυξημένες δαπάνες και τα μειωμένα φορολογικά έσοδα μέσω των αυτόματων σταθεροποιητών. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, αυτά τα μέτρα κοινωνικής προστασίας έσωσαν περισσότερες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη από ό,τι σε άλλες οικονομίες.

2.6 Χρηματοπιστωτική αγορά

2.6.1 Ακόμα και το 2010, η κατάσταση της χρηματοπιστωτικής αγοράς είναι συγκεχυμένη. Δεν υπάρχουν ενδείξεις για το εάν το συνεχιζόμενο χαμηλό επίπεδο επενδύσεων οφείλεται στη συνεχιζόμενη έλλειψη ρευστότητας, στην αποφυγή κινδύνων από τα πιστωτικά ιδρύματα ή στην έλλειψη ζήτησης από το βιομηχανικό τομέα.

2.6.2 Η επιστροφή της πιστωτικής αγοράς σε πιο μακροπρόθεσμες συναλλαγές, έναντι των υπερβολικά βραχυπρόθεσμων, αποτελεί αναγκαίο κομμάτι της βιώσιμης οικονομικής ανάκαμψης. Το σημείο αυτό αναλύεται περαιτέρω σε γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ για τη φορολόγηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών⁽²⁾.

(2) Βλ. Φόρος επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών.

2.6.3 Από το 2006 και μέχρι το ξέσπασμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης, υπήρξε έκρηξη των ιδιωτικών πιστώσεων⁽³⁾. Το ιδιωτικό χρέος διπλασιάστηκε στην ευρωζώνη, όπως και στις ΗΠΑ. Οι ιδιωτικές δαπάνες ήταν υψηλές και δημιούργησαν μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ορισμένων χωρών. Το 2009, η έκρηξη πιστώσεων εξαφανίστηκε και έδωσε εν μέρει τη θέση της σε δημόσια χρέη. Τα μεγάλα δημόσια ελλείμματα θα παραμείνουν τα επόμενα χρόνια. Παράλληλα, χρειάζεται να ενισχυθεί η ιδιωτική ζήτηση προκειμένου να δρομολογηθεί η ανάκαμψη. Αμφότερα απαιτούν πιστώσεις.

2.6.4 Οι σημαντικές απώλειες της αξίας των μετοχών, της τάξης του 24 % σε πραγματικούς όρους για το 2009⁽⁴⁾, έπληξαν τα συνταξιοδοτικά ταμεία. Τα εισοδήματα των συνταξιούχων απειλούνται, πράγμα που θα επηρεάσει τη δυνατότητα αύξησης της ιδιωτικής ζήτησης. Τα δικαιώματα που απορρέουν από τα συνταξιοδοτικά ταμεία είναι εξαιρετικά μακροπρόθεσμα, ενώ οι τοποθετήσεις των διαθεσίμων των συνταξιοδοτικών ταμείων είναι κατά πολύ βραχύτερες. Υπάρχει, κατά συνέπεια, ανάγκη περισσότερων μακροπρόθεσμων χρηματοπιστωτικών μέσων στην αντίστοιχη αγορά για τα ταμεία συντάξεων, καθώς και άλλους συνταξιοδοτικούς φορείς, όπως οι ασφαλιστικές εταιρείες.

2.7 Ιδιαιτερότητες των χωρών.

2.7.1 Μεταξύ των μεγάλων κρατών μελών, η πιο απότομη πτώση του ΑΕγχΠ καταγράφηκε στη Γερμανία και το ΗΒ. Μεταξύ των μικρότερων, οι τρεις χώρες της Βαλτικής εμφάνισαν τη μεγαλύτερη πτώση κατά το 2009. Αυτό συνέβη μετά από σειρά ετών ιδιαίτερα υψηλής αύξησης του ΑΕγχΠ. Κατά την περίοδο εκείνη, οι μισθολογικές αυξήσεις ήταν επίσης ιδιαίτερα υψηλές, υψηλότερες από την αύξηση της παραγωγικότητας. Ωστόσο οι χώρες της Βαλτικής και ιδίως η Λιθουανία, αντέδρασαν άμεσα στην κρίση με μειώσεις μισθών. Οι υψηλότερες μισθολογικές αυξήσεις κατά το 2009 καταγράφηκαν στην Ελλάδα, χωρίς την ανάλογη αύξηση της παραγωγικότητας. Εξάιρεση το 2009 αποτέλεσε η Πολωνία, που εμφάνισε θετικό δείκτη ανάπτυξης της τάξης του 1,7 %. Κάποια από τα αίτια τούτου είναι οι αυξήσεις των δημοσίων επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης και οι αρκετά καλές επιδόσεις στον τομέα της απασχόλησης.

2.7.2 Η μεγαλύτερη μείωση του δείκτη απασχόλησης το 2009 εμφανίστηκε και πάλι στις χώρες της Βαλτικής, ενώ ακολουθούν η Βουλγαρία και η Ισπανία. Κανένα κράτος μέλος δεν κατάφερε να διατηρήσει το δείκτη απασχόλησής του, ωστόσο στη Γερμανία δεν μειώθηκε παρά μόνο κατά 0,4 %. Ο δείκτης ανεργίας για το 2009 ήταν υψηλότερος στη Λετονία (21,7 %), και ακολούθησαν η Λιθουανία, η Εσθονία, η Ισπανία, η Σλοβακία και η Ιρλανδία.

2.7.3 Κατά την κρίση των κρατικών ομολόγων το 2010, αποκαλύφθηκε πως το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας έφτανε το 13 % του ΑΕγχΠ, πράγμα που προκάλεσε κερδοσκοπικές επιθέσεις κατά του Ευρώ. Παρόμοιο έλλειμμα εμφανίστηκε στο ΗΒ. Το έλλειμμα στην Ισπανία αυξήθηκε σε μη αντιμετωπίσιμα επίπεδα «εν μία νυκτί». Τα μεγάλα ελλείμματα και το υψηλό δημόσιο χρέος αντιμετωπίζο-

νται με μέτρα λιτότητας τόσο σε αυτές τις χώρες όσο και στην Πορτογαλία, την Ιταλία και την Ιρλανδία, μεταξύ άλλων.

3. Πρακτικές πρωτοβουλίες για την επίτευξη της οικονομικής ανάκαμψης

3.1 Στρατηγική εισόδου – όχι εξόδου

3.1.1 Πολύς λόγος γίνεται για μια στρατηγική εξόδου, δηλαδή την αφαίρεση κάθε πρόσθετης δημόσιας στήριξης της οικονομίας. Οι νομικοί λόγοι για αυτό είναι ο κανόνας του «κάτω του 3 %» για τα δημοσιονομικά ελλείμματα και το όριο του 60 % του ΑΕγχΠ για το δημόσιο χρέος. Όπως ορθά παρατήρησε η Επιτροπή στις αρχές του 2010, «τα μέτρα στήριξης πρέπει να αποσυρθούν μόνο εφόσον θεωρηθεί ότι η οικονομική ανάκαμψη καθίσταται αυτοτροφοδοτούμενη⁽⁵⁾». Δεδομένης της αβεβαιότητας που επικρατεί όσον αφορά τις οικονομίες μας, θα είναι πολύ δύσκολο να αποφασισθεί τότε η ανάκαμψη είναι «αυτοσυντηρούμενη». Ο περιοριστικός αντίκτυπος των προτάσεων περιορισμού των υψηλότερων κρατικών ελλειμμάτων στην ευρωπαϊκή οικονομία συνολικά μεταθέτει την αυτοσυντηρούμενη ανάπτυξη στο αιώτερο μέλλον. Επιπλέον, μια τέτοια στρατηγική εξόδου θα σήμαινε πως, αφού αποσυρθούν τα μέτρα στήριξης, θα επιστρέψουμε στην κατάσταση πριν την κρίση. Αυτό δεν μπορεί να συμβεί.

3.1.2 Πρώτον, γιατί υπάρχουν πολλές αλλαγές που υλοποιούνται ή σχεδιάζονται όσον αφορά το χρηματοπιστωτικό τομέα. Καλώς εχόντων των πραγμάτων, ο χρηματοπιστωτικός τομέας θα καταστεί πιο διαφανής και ανθεκτικός απέναντι σε δυνητικές κρίσεις. Δεύτερον, γιατί θα πρέπει επίσης να αλλάξει η κατάσταση σε άλλους τομείς της οικονομίας. Διαφορετικά, υπάρχει ορατός κίνδυνος επανεμφάνισης των προβλημάτων που αντιμετωπίσαμε τα τελευταία χρόνια.

3.1.3 Δεδομένων των οικονομικών αλλαγών των τελευταίων δεκαετιών, θα πρέπει να αναζητήσουμε νέες οικονομικές και πολιτικές πρωτοβουλίες που θα καταστήσουν λιγότερο εύθραυστη την οικονομία. Δεν μπορούμε να μιλήσουμε για στρατηγική εξόδου, γιατί όταν χαράσσουμε οδικό χάρτη για μια στρατηγική εξόδου, αποφανόμαστε επίσης για την κοινωνία που θα αναδυθεί, δηλαδή αποφασίζουμε μια στρατηγική εισόδου.

3.2 Συνολική ζήτηση

3.2.1 Θεωρητικά, υπάρχουν δύο τρόποι επίτευξης της οικονομικής ανάπτυξης – μεγαλύτερη παραγωγή με την ίδια μέθοδο ή βελτίωση της μεθόδου προκειμένου να αξιοποιηθούν καλύτερα οι υπάρχοντες πόροι. Το πού θα δοθεί η έμφαση εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση. Σε περίοδο ανάπτυξης, χρησιμοποιούνται όλοι οι πόροι και ο μόνος τρόπος ενίσχυσης της ανάπτυξης είναι η επένδυση σε καινοτόμες μεθόδους παραγωγής. Σε περίοδο ύφεσης, όπως αυτή που ξεκίνησε το 2008, υπάρχουν πολλοί αδρανείς πόροι που πρέπει να αξιοποιηθούν. Κατά συνέπεια, η πολιτική που θα ακολουθηθεί πρέπει να αποσκοπεί στην αύξηση της ζήτησης. Δυστυχώς, η συνολική ζήτηση δεν αναγνωρίζεται πλέον ως ο κύριος μοχλός της οικονομικής ανάκαμψης.

⁽³⁾ Κέντρο Ευρωπαϊκών Πολιτικών Μελετών αρ. 202, Φεβρουάριος 2010.

⁽⁴⁾ ΟΟΣΑ: Οι συντάξεις εν συντομία, 2009

⁽⁵⁾ COM(2010) 2020, σημείο 4.1

3.2.2 Προκειμένου τα μέτρα να αυξήσουν τη ζήτηση δεν πρέπει απλώς να επηρεάσουν άμεσα την παραγωγή και τις επενδύσεις, αλλά και να αυξήσουν την καταναλωτική και επενδυτική εμπιστοσύνη. Ακριβώς όπως οι αυτόματοι σταθεροποιητές λειτουργούν σε περιόδους ύφεσης, η αυξημένη εμπιστοσύνη λειτουργεί σε περιόδους ανάπτυξης. Η εμπιστοσύνη μπορεί να ενισχύσει τον αντίκτυπο των κρατικών μέτρων και να καταστήσει αυτοσυντηρούμενη την ανάπτυξη. Προκειμένου να συμβεί αυτό, δεν έχει σημασία μόνο το μέγεθος της στήριξης, αλλά και οι ομάδες στις οποίες απευθύνεται. Οι ομάδες χαμηλότερου εισοδήματος καταναλώνουν μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων τους από ό,τι οι ομάδες υψηλότερου εισοδήματος. Κατά συνέπεια, όσο μεγαλύτερη στήριξη απευθύνεται στις πρώτες ομάδες, τόσο λιγότεροι πόροι θα χαθούν μέσω της αύξησης των αποταμιεύσεων.

3.2.3 Όσον αφορά το αρχικό σχέδιο για την ανάκαμψη της οικονομίας, θα είχε μικρότερο αντίκτυπο του αναμενομένου, καθώς τα μέτρα των κρατών μελών είχαν ήδη σχεδιασθεί και δεν έδωσαν περαιτέρω ώθηση στην ανάπτυξη. Την άνοιξη του 2010, η Επιτροπή ορθώς τονίζει πως τα μέτρα για την ενίσχυση της ανάπτυξης πρέπει να είναι κοινωνικά αποτελεσματικά. Η προβλεπόμενη ανάπτυξη για το 2010 είναι μικρότερη από το 1,5 % που πολλοί οικονομολόγοι θεωρούν ως το δυναμικό ρυθμό ανάπτυξης της ΕΕ. Ακόμα και στο 1,5 % ωστόσο, η ανεργία και τα δημοσιονομικά ελλείμματα δε θα μειωθούν αρκετά σύντομα.

3.2.4 Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της συνολικής ζήτησης, και ειδικότερα της ιδιωτικής κατανάλωσης, για την επανεκκίνηση της ανάπτυξης.

3.2.5 Η αύξηση των επενδύσεων είναι σημαντική. Υπό το αναθεωρημένο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, είναι δυνατή η αναβολή της προσαρμογής ενός υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος σε περίπτωση που οι επιπλέον δαπάνες αφορούν επενδύσεις. Ωστόσο οι επενδύσεις δεν αποτελούν πάντοτε το μόνο μέσο ενίσχυσης της ανάπτυξης.

3.2.6 Ούτε δε επαρκεί η άνοδος των εξαγωγών. Το εμπόριο της ΕΕ λαμβάνει χώρα κυρίως μεταξύ των κρατών μελών. Το εξωτερικό εμπόριο – εξαγωγές σε άλλα μέρη της παγκόσμιας οικονομίας – βρίσκεται εδώ και πολύ καιρό σταθερό περίπου στο 10 % του ΑΕγχΠ της ΕΕ. Το εμπόριο της ΕΕ αποτελεί το ένα τρίτο του παγκοσμίου εμπορίου. Εξαιρουμένου, ωστόσο, του ενδοκοινοτικού εμπορίου, το μερίδιο της ΕΕ μειώνεται στο 16 %. Το εμπόριο είναι σημαντικό, αποτελεί δε δείκτη της συνολικής ανταγωνιστικότητας. Υπάρχουν ενδείξεις αύξησης των εξαγωγών προς τον υπόλοιπο κόσμο. Αυτό είναι, βεβαίως, θετικό, αλλά όχι ιδιαίτερα παρηγορητικό υπό συνθήκες ανεπαρκών επενδύσεων και φθίνουσας αγοράς εργασίας.

3.2.7 Σύμφωνα με την ΠΟΕ⁽⁶⁾, εδώ και περισσότερα από δέκα χρόνια παρατηρείται στροφή από το εργατικό δυναμικό στο κεφάλαιο, σε παγκόσμιο επίπεδο. Την περίοδο 1999-2007 το μερίδιο κέρδους στην ΕΕ των 27 αυξήθηκε από το 37 % στο 39 % του ΑΕγχΠ. Έπεσε κατακόρυφα κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2008 στο

36 % αλλά ανήλθε και πάλι στο 37 % το 2009⁽⁷⁾. Υπάρχουν ενδείξεις διογκούμενων ανισοτήτων στην κατανομή του εισοδήματος.

3.2.8 Το μεγαλύτερο τμήμα του ΑΕγχΠ συνίσταται στην ιδιωτική κατανάλωση. Το μερίδιό της ποικίλει έντονα, ανάλογα με τα περιθώρια πρωτοβουλίας του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, ανάλογα με το πολιτικό σύστημα κάθε χώρας. Ωστόσο, η μεταβολή του μεριδίου της ενδέχεται να αποτελεί ένδειξη μεταβολής στην κατανομή του εισοδήματος. Η κατανάλωση έπεσε στο 58 % του ΑΕγχΠ της ΕΕ το 2008, έναντι 60 % το 2005 και 61 % το 2000. Αν και αποτελεί μικρή μεταβολή σε μεγάλο χρονικό διάστημα, αυτό δείχνει πως υπάρχουν περιθώρια αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης προκειμένου να αυξηθεί η συνολική ζήτηση⁽⁸⁾, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό υπό τις παρούσες οικονομικές συνθήκες.

3.2.9 Το 2010 ωστόσο, η υψηλή ανεργία και η μειωμένη συμμετοχή του εργατικού δυναμικού, σε συνδυασμό με ιδιαίτερα πενιχρές μισθολογικές αυξήσεις, δεν αποτελούν ένδειξη αύξησης της κατανάλωσης μάλλον το αντίθετο. Η μείωση των δημόσιων μέτρων στήριξης, κατά συνέπεια, δεν αποτελεί σήμερα κατάλληλη πολιτική. Δεδομένου του συμπεράσματος αυτού, η σημερινή κατάσταση (το 2010), με τις μεγάλες περικοπές των δημοσίων δαπανών και τις αυξήσεις των φορολογικών εσόδων, είναι ιδιαίτερα προβληματική από άποψη οικονομικής πολιτικής. Οι αναπόφευκτες μειώσεις της συνολικής ζήτησης λόγω των κρατικών προϋπολογισμών δημιουργούν σαφέστατα κυκλικές τάσεις, με την έννοια ότι μειώνουν τις δυνατότητες ανάπτυξης. Η επίδρασή τους στη μείωση πρωτίστως των εισοδημάτων των δημοσίων υπαλλήλων θα εξαπλωθεί στην οικονομία γενικότερα ως μειωμένη ζήτηση. Η ανάπτυξη δεν θα μπορέσει να επιτύχει το δυναμικό ρυθμό της.

3.2.9.1 Είναι εξαιρετικά σημαντικό για την ΕΕ να έχει εκτιμήσεις των δυναμικών περιοριστικών επιπτώσεων αυτών των νέων δημοσιονομικών περικοπών. Τα μέτρα αυτά ήταν δραστικά. Θα ήταν εξίσου σημαντικό για την ΕΕ οι χώρες που δεν βρίσκονται σε αυτήν την εξαιρετικά δύσκολη θέση να λάβουν αντισταθμιστικά μέτρα, δηλαδή μέτρα αύξησης της συνολικής ζήτησης. Η Επιτροπή πρέπει να εκτιμήσει επειγόντως το μέγεθος του προβλήματος, και στη συνέχεια να καταθέσει τις κατάλληλες προτάσεις. Η Επιτροπή σχεδιάζει να προβεί σε αυτό το βήμα κατά την οικονομική πρόβλεψη του Νοεμβρίου 2010. Τότε θα είναι πολύ αργά. Η ανάπτυξη κατά το πρώτο τρίμηνο του 2010 ήταν κοντά στο προβλεπόμενο 0,5 % - αυτό ωστόσο συνέβη πριν τα προγράμματα λιτότητας. Η απραγία ενόψει της υλοποίησης των επιπτώσεων των προγραμμάτων λιτότητας δεν αποτελεί επιλογή.

⁽⁷⁾ Eurostat, ευρωδείκτες 61/2010, 30 Απριλίου 2010.

⁽⁸⁾ Τα στοιχεία βασίζονται στις στατιστικές της Eurostat. Οι διαφορές μεταξύ των κρατών μελών είναι εντυπωσιακά υψηλές, και κυμαίνονται από το 46 % στη Σουηδία έως το 75 % στην Ελλάδα. Οι περισσότερες χώρες εμφάνισαν μικρή μείωση στο μερίδιο της κατανάλωσης, σε ορισμένες ωστόσο οι αλλαγές ήταν δραματικές. Στο ΗΒ, παρατηρήθηκε πτώση από το 72 % στο 60 % μέσα σε 8 χρόνια, πράγμα που δύσκολα μπορεί να εξηγηθεί.

⁽⁶⁾ ΠΟΕ: Παγκόσμια έκθεση μισθών 2009, ενημερωμένη έκδοση, Νοέμβριος 2009.

3.2.9.2 Η ΕΟΚΕ φρονεί πως η παρούσα οικονομική κατάσταση χρήζει νέων συζητήσεων. Το όριο του 3 % για τα δημόσια ελλείμματα θα πρέπει να διατηρηθεί, συνδυαζόμενο ωστόσο με συζήτηση για τις μεγάλες διαφορές των ελλειμμάτων, καθώς οι χώρες με ιδιαίτερα μεγάλο έλλειμμα πρέπει να προβούν σε διορθωτικές ενέργειες απαραίτητες. Οι απαιτήσεις, ωστόσο, για χώρες που βρίσκονται στο όριο του 3 % (ή λίγο παραπάνω) θα πρέπει να χαλαρώσουν. Όπου υπάρχει ακόμα η δυνατότητα χρηματοδότησης του ελλείμματος με σχετικά χαμηλό επιτόκιο, είναι προς το συμφέρον μας να μην προβούμε σε υπερβολικά περιοριστικά δημοσιονομικά μέτρα. Η επανεξέταση του αναθεωρημένου Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης του 2005 δείχνει πως αυτό συνάδει σε μεγάλο βαθμό με τις αλλαγές που έλαβαν τότε χώρα, ιδίως όσον αφορά τις δημόσιες επενδύσεις και τις περιόδους πίεσεων ύφεσης.

3.3 Επαναφορά του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στην πολιτική ημερήσια διάταξη

3.3.1 Η σταθερότητα των τιμών, η οικονομική ανάπτυξη και η πλήρης απασχόληση ήταν ανέκαθεν οι κύριοι στόχοι της οικονομικής πολιτικής, σε αναζήτηση της ευημερίας και της ευμάρειας. Το ισοζύγιο του προϋπολογισμού και το δημόσιο χρέος αποτελούν ενδιάμεσους στόχους που εγγυώνται την επίτευξη των πραγματικών στόχων. Δύο στόχοι δεν έχουν ξετασθεί εδώ και καιρό. Ο πρώτος αφορά τη δίκαιη κατανομή του εισοδήματος. Ο δεύτερος αφορά το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η σημασία αυτού του στόχου εξασθένησε. Αυτό ήταν λάθος. Σε μια ενιαία αγορά με ενιαίο νόμισμα, αυτός ο στόχος είναι ζωτικής σημασίας.

3.3.2 Εξετάζοντας το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, δηλαδή το ισοζύγιο του εμπορίου με άλλες χώρες, αυτό που θα συνέβαινε στην ευρωζώνη ήταν ξεκάθαρο. Σήμερα και εδώ και καιρό, δημιουργήθηκε μεγάλο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών στην Ελλάδα. Η Γερμανία, η Ολλανδία και η Σουηδία εμφανίζουν εδώ και χρόνια πλεόνασμα. Από την άλλη πλευρά, οι περισσότερες μεσογειακές χώρες εμφανίζουν ελλείμματα, αν και το μεγαλύτερο έλλειμμα εμφανίζεται στη Βουλγαρία.

3.3.3 Τα προβλήματα δημιουργούνται όταν το έλλειμμα χρονίζει, ή όταν το εισαγόμενο κεφάλαιο δεν επενδύεται σωστά, πράγμα που σημαίνει πως οι δυνητική αύξηση της παραγωγικότητας δεν πραγματοποιείται ποτέ. Εντός της ευρωζώνης, η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ιταλία και η Ιρλανδία εμφάνιζαν αρκετά μεγάλα ελλείμματα, ουσιαστικά από την έναρξη του Ευρώ. Εκτός ευρωζώνης, οι χώρες της Βαλτικής και η Βουλγαρία εμφάνιζαν ιδιαίτερα υψηλό έλλειμμα. Το μεγάλο έλλειμμα δεν μπορεί να διορθωθεί παρά με ιδιαίτερα σκληρή οικονομική πολιτική, όπως συνέβη το 2009 στην Εσθονία, τη Λετονία και τη Λιθουανία.

3.3.4 Δεδομένου του εύρους των διαφορών μεταξύ των κρατών μελών, η ΕΟΚΕ τονίζει την ανάγκη μείωσης αυτών των διαφορών. Αυτό μας οδηγεί στο να θέσουμε την ανταγωνιστικότητα ως κεντρικό στόχο. Η ανταγωνιστικότητα μετράται από το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, αποτέλεσμα του συνδυασμού των εξελίξεων στους μισθούς και στην παραγωγικότητα. Εντός της Ευρωζώνης, η Γερμανία και η Αυστρία, κυρίως, έχουν αυξήσει την ανταγωνιστικότητά τους μέσω της μείωσης του πραγματικού

κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Από την άλλη πλευρά, από το 2008 το επίπεδο των μισθών στη Γερμανία ανεβαίνει ταχύτερα από την παραγωγικότητα, πράγμα που μειώνει την ανταγωνιστικότητα. Κατά την τελευταία δεκαετία η ανταγωνιστικότητα της Ιρλανδίας, της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας έπεσε κατά 10 % κατά μέσο όρο⁽⁹⁾. Όταν η μείωση της ανταγωνιστικότητας χρονίζει, οδηγεί σε δημοσιονομικά προβλήματα. Αυτό κατέστη εμφανές το 2010. Το κύριο αίτιο, που αφορά τις μεταβολές της ανταγωνιστικότητας, δεν έχει ληφθεί δεόντως υπόψη.

3.3.5 Καθώς οι αλλαγές των συναλλαγματικών ισοτιμιών δεν αποτελούν πλέον μέρος του οπλοστασίου της ευρωζώνης, η μεταβολή της σχετικής ανταγωνιστικότητας, με υψηλότερο επίπεδο τιμών σε σχέση με άλλες χώρες, θα πρέπει να επιδιώκεται σε «πραγματικές τιμές συναλλάγματος». Καθώς οι εξελίξεις στους μισθούς και την παραγωγικότητα ποικίλουν εντός μιας νομισματικής ζώνης, η μόνη λύση είναι η μεταβολή των σχετικών μισθών μεταξύ των χωρών ή η αύξηση της παραγωγικότητας μέσω επενδύσεων στις ουραγούς χώρες. Θα ήταν παράλογο να ζητηθεί από χώρες με υψηλή ανάπτυξη της παραγωγικότητας να την σταματήσουν.

3.3.6 Τα διδάγματα της κρίσης της άνοιξης 2010 δείχνουν πως θα πρέπει να δοθούν στην Eurostat ελεγκτικές αρμοδιότητες όσον αφορά τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες. Η ακρίβεια αυτών έχει ακόμα μεγαλύτερη σημασία εφόσον οι στατιστικές για το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και τις εξελίξεις στους μισθούς και στην παραγωγικότητα αποτελούν τη βάση νέων πολιτικών συζητήσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

3.3.7 Η ΕΟΚΕ προτείνει τη συμπλήρωση των στόχων για το ισοζύγιο προϋπολογισμού και το δημόσιο χρέος με αυτόν για το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η χρήση ενιαίου αριθμητικού στόχου είναι στην περίπτωση αυτή αδύνατη. Το πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών κάποιων χωρών συνεπάγεται πάντοτε έλλειμμα σε άλλες χώρες. Το πρόβλημα εμφανίζεται όταν η διαφορά είναι υπερβολικά μεγάλη, ή υπερβολικά ξαφνική, ή όταν το εισαγόμενο κεφάλαιο δε χρησιμοποιείται για παραγωγικές επενδύσεις.

3.3.8 Η ΕΟΚΕ, κατά συνέπεια, προτείνει στην Επιτροπή να διεξάγει έλεγχο στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών, παρόμοιο με αυτόν στα δημόσια ελλείμματα και το χρέος. Η ιδέα έχει επίσης κατατεθεί από την Επιτροπή στους οικονομικούς προσανατολισμούς της και σε έγγραφο για την ενίσχυση της ανάκαμψης της οικονομίας. Τα ζητήματα αυτά συζητούνται επίσης στην ειδική ομάδα κρίσης υπό την προεδρία του προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, κ. van Rompuy.

⁽⁹⁾ Η κρίση στην ευρωζώνη και τρόποι αντιμετώπισής της. Κέντρο Ευρωπαϊκών Πολιτικών Μελετών, Φεβρουάριος 2010.

3.3.9 Η ΕΟΚΕ επιθυμεί την ενίσχυση του χαρακτήρα αυτών των προτάσεων. Ο νέος στόχος για το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών πρέπει να αντιμετωπίζεται όπως οι δύο ισχύοντες στόχοι του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης. Οι τρέχουσες συναλλαγές, και οι μισθολογικές και παραγωγικές εξελίξεις που τις επηρεάζουν, πρέπει να αποτελούν αντικείμενο ελέγχου από την Επιτροπή στο σύνολο των 27 κρατών μελών. Η ικανότητα δράσης εναντίον των χωρών με αρνητική πορεία θα πρέπει, όπως συμβαίνει με το δημόσιο έλλειμμα και το χρέος, να είναι μεγαλύτερη όσον αφορά τις χώρες της ευρωζώνης. Οι ευρωπαϊκές δράσεις θα πρέπει να αφορούν την κατεύθυνση των αλλαγών πολιτικής και όχι την πρακτική εφαρμογή τους. Αυτό θα παραμείνει στο πεδίο αρμοδιοτήτων των κρατών, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας. Με μια απλή τροποποίηση των Κανονισμών που διέπουν το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης, η πραγματική οικονομία ή, με άλλα λόγια, οι μακροοικονομικές πτυχές μπορούν να εισαχθούν στο σύμφωνο.

3.3.10 Η κρίση έδειξε πως ακόμα και άλλες πτυχές του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης πρέπει να αναπτυχθούν. Οι στατιστικές για τις ιδιωτικές πιστώσεις και το μερίδιο εξωτερικού χρέους σε σχέση με το σύνολο του δημοσίου χρέους θα πρέπει να δημοσιεύονται παράλληλα με τις κανονικές στατιστικές του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης. Τα νέα αυτά στοιχεία θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σαν μηχανισμοί έγκαιρης προειδοποίησης και ως μοχλοί πίεσης για τις χώρες με προβληματική οικονομική κατάσταση.

3.4 Άλλοι βασικοί τομείς για μια νέα ευρωπαϊκή οικονομία

3.4.1 Δημόσια χρηματοπιστωτική στήριξη, χρηματοπιστωτικές ρυθμίσεις

3.4.1.1 Προκειμένου να αποτραπεί μια καταστροφική εξέλιξη για ολόκληρους τομείς της οικονομίας και ιδίως τον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας, δόθηκε μεγάλη κλίμακα δημόσια στήριξη. Η «συνήθης» ευρωπαϊκή πολιτική κρατικών ενισχύσεων δεν χρησιμοποιήθηκε για την αποτροπή αυτής της στήριξης, δεδομένης της σημερινής κατάστασης.

3.4.1.2 Η θεαματικότερη στήριξη δόθηκε στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες καθώς και στις ΗΠΑ, ορισμένες τράπεζες εθνικοποιήθηκαν εν μέρει. Θα υπάρξει σίγουρα μεταστροφή αυτής της πολιτικής, για την οποία όμως θα χρειαστεί να περάσουν χρόνια. Ακόμα και μακροπρόθεσμα, θα μπορούσε να αποτελεί χρήσιμο μέρος της εθνικής χρηματοπιστωτικής πολιτικής η διατήρηση μέρους του τραπεζικού κεφαλαίου στην κατοχή του δημοσίου, έτσι ώστε να υπάρχει σαφής εικόνα των τεκταινόμενων στον τραπεζικό τομέα.

3.4.1.3 Τμήματα του τραπεζικού τομέα, που έλαβαν άνευ προηγουμένου στήριξη από τις κυβερνήσεις, συμμετείχαν στη συνέχεια σε κερδοσκοπικές επιθέσεις στην αγορά των κρατικών ομολόγων της Ευρωζώνης κατά την ελληνική κρίση. Η χρηματαγορά επιχείρησε να πάρει εξουσίες λήψης αποφάσεων από τα χέρια των πολιτικών. Μετά την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερα σοβαρής κρίσης, οι πολιτικοί ανέκτησαν την εξουσία τους. Οι πολιτικοί μπορούν να επικριθούν για την αδυναμία τους να δράσουν μέχρι την εμφάνιση σοβαρής κρίσης, τόσο κατά τη χρηματοπιστωτική κρίση όσο και κατά αυτήν των κρατικών ομολόγων. Αυτό δείχνει πως η προτεινόμενη ρύθμιση και χρηματοπιστωτική εποπτεία δεν επαρκούν. Απαιτείται πιο απο-

τελεσματική ρύθμιση και εποπτεία, προκειμένου να αλλάξει η συμπεριφορά των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και να αναζητηθούν νέοι τρόποι χρηματοδότησης του δημοσίου χρέους.

3.4.2 Πρασίνισμα της οικονομίας

Μακροπρόθεσμα, οι επενδύσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στην προστασία του περιβάλλοντος και σε μέτρα κατά της κλιματικής αλλαγής. Η αλλαγή αυτή της σύνθεσης των επενδύσεων θα πρέπει να αρχίσει άμεσα. Η Επιτροπή φρονεί πως υπάρχει εντονότερη διάθεση στροφής μεταξύ των διεθνών ανταγωνιστών μας. Η στροφή είναι καθοριστική, όχι μόνο για περιβαλλοντικούς λόγους αλλά και για την συνολική ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης. Θα μπορούσαν να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας σε αντικατάσταση αυτών που χάνονται. Έτσι η οικονομική βιωσιμότητα μπορεί να συνδυαστεί με την περιβαλλοντική και την κοινωνική βιωσιμότητα. Όπως και η Επιτροπή στην πρότασή της για τους Γενικούς Προσανατολισμούς Οικονομικής Πολιτικής, η ΕΟΚΕ προκρίνει τη χρήση της φορολογίας ως μέσο επιρροής της αγοράς για τη μείωση των επικίνδυνων εκπομπών.

3.4.3 Υποδομές και ενέργεια

Σε περίοδο έλλειψης επιχειρηματικών επενδύσεων ο δημόσιος τομέας πρέπει να δραστηριοποιηθεί με δημόσιες επενδύσεις. Αυτό είναι απαραίτητο, τόσο για την τόνωση της ανάπτυξης όσο και λόγω της μεγάλης ανάγκης για επενδύσεις στις υποδομές και την ενέργεια. Η νέα απροθυμία του τραπεζικού τομέα να επωμισθεί το ρίσκο της παροχής πιστώσεων στις επιχειρήσεις δημιουργεί πολλά προβλήματα, ιδίως στις ΜΜΕ. Παρά τα τρέχοντα προβλήματα με τα κρατικά ομόλογα, υπάρχει ακόμα πλεονεκτικό επιτόκιο για τα κυβερνητικά ομόλογα των περισσότερων χωρών, πράγμα που αποτελεί πλεονέκτημα για τις δημόσιες επενδύσεις. Σύμφωνα με το αναθεωρημένο σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης, οι επενδύσεις δεν περιλαμβάνονται υποχρεωτικά στους υπολογισμούς της υπέρβασης ελλείμματος.

3.4.4 Ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας

Οι πολιτικές για την αγορά εργασίας πρέπει να είναι ενεργητικές και να μην περιορίζονται απλά στην οικονομική στήριξη των ανέργων. Έχουν χρησιμοποιηθεί πολλά διαφορετικά προγράμματα για την εκ νέου απόκτηση δεξιοτήτων τόσο όσων εργάζονται όσο και των ανέργων. Ο στόχος της «εκπαίδευσης για όλους» στο πρόγραμμα της προεδρίας Ισπανίας-Βελγίου-Ουγγαρίας είναι πολλά υποσχόμενος. Μια πολιτική χωρίς αποκλεισμούς δε σημαίνει απλά πως θα μπορεί κανείς να βρει δουλειά. Συνεπάγεται παράλληλα τη διευκόλυνση της ενεργότερης συμμετοχής των πολιτών στην κοινωνία.

3.4.4.1 Η θέσπιση στόχου για υψηλότερο δείκτη απασχόλησης, όπως γίνεται στη στρατηγική ΕΕ2020, δεν αρκεί. Προκειμένου να βελτιωθεί ο δείκτης απασχόλησης, πρέπει να θεσπισθούν ορισμένες θεμελιώδεις πολιτικές.

— Οι πολιτικές για την ανάπτυξη δεξιοτήτων είναι μεταξύ αυτών. Η δια βίου μάθηση είναι εκ των ουκ άνευ. Ένα μεγάλο ζήτημα είναι να καθορισθεί ποιος θα πληρώσει για αυτήν. Η κοινωνία, οι εργοδότες ή οι εργαζόμενοι; Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, θα πρέπει και οι τρεις να συμμετάσχουν στη χρηματοδότηση.

- Αυτή η πολιτική πρέπει να βασισθεί στο γενικό επίπεδο εκπαίδευσης. Η Ευρώπη πρέπει να βελτιώσει το συνολικό επίπεδο γνώσης.
- Μια αυτονόητη πολιτική για την αύξηση της απασχόλησης είναι η θέσπιση συστήματος υψηλής ποιότητας και φθηνών υπηρεσιών παιδικής φροντίδας και μια αρκούντως μακρόχρονη και επαρκώς αμειβόμενη γονική άδεια που θα λειτουργεί ως κίνητρο για την απόκτηση παιδιών.
- Υπάρχουν πολλοί φραγμοί που εμποδίζουν τα άτομα να ζητήσουν εργασία. Κάθε ένας θα χρειασθεί ενδεχομένως τη δική του πολιτική όσον αφορά τη συμμετοχή του εργατικού δυναμικού.

3.4.5 Κοινωνική πολιτική

3.4.5.1 Στην έκθεσή⁽¹⁰⁾ της για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη, η Επιτροπή αναγνωρίζει πως τα συστήματα πρόνοιας διαδραμάτισαν ζωτικό ρόλο στην άμβλυση του κοινωνικού και οικονομικού αντικτύπου της κρίσης. Οι κοινωνικές δαπάνες κατά τη διάρκεια της κρίσης αυξήθηκαν κατά μέσο όρο από το 28 % στο 31 % του ΑΕγχΠ των κρατών μελών. Όταν μειώνεται η ανάγκη για στήριξη των ανέργων, οι ίδιοι δημόσιοι πόροι θα πρέπει να διατίθενται για την οικογενειακή πολιτική και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Έτσι μια στρατηγική εξόδου μετατρέπεται σε στρατηγική εισόδου.

3.4.5.2 Η επαρκής εισοδηματική στήριξη, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας και σε κοινωνικές υπηρεσίες ποιότητας είναι σημαντικές, σύμφωνα με την Επιτροπή. Αυτό που μπορεί να κάνει η ΕΕ όσον αφορά τα κοινωνικά ζητήματα δεν είναι παρά μικρό συμπλήρωμα των εθνικών κοινωνικών πολιτικών. Έχουμε δει πολλά ευρωπαϊκά μέσα ενθάρρυνσης των κρατών μελών να μάθουν το ένα από το άλλο – εξέταση των επιδόσεων, αξιολόγηση από ομότιμους, ανοιχτή μέθοδος συντονισμού. Δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η ΕΕ δεν μπορεί να αναγκάσει τα κράτη μέλη να ακολουθήσουν παραδείγματα καλών πρακτικών. Τακτικές «κατονομασίες και στιγματισμού» θα μπορούσαν να αποτελέσουν τρόπο ευαισθητοποίησης του κοινού σχετικά με τις διαφορές.

3.4.5.3 Τα μέτρα λιτότητας πρέπει να είναι ισορροπημένα. Δεν μπορούμε να επιτρέψουμε στα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας να γίνουν θυσία στο βωμό του δημοσιονομικού ισοζυγίου. Η κρίση αποκάλυψε πως υπάρχουν ακόμα ελλείψεις στα κοινωνικά συστήματα. Η αρχιτεκτονική των κοινωνικών συστημάτων πρέπει να οδηγήσει στην ευημερία και την απασχόληση. Ωστόσο τα κοινωνικά συστήματα δεν στερούνται περιορισμών· πρέπει να παραμένουν εντός των οικονομικών δυνατοτήτων.

3.4.6 Νέες πηγές εσόδων⁽¹¹⁾

3.4.6.1 Σε γνωμοδότησή της για τη στρατηγική μετά τη Λισαβόνα, η ΕΟΚΕ αναφέρθηκε τόσο στη φορολόγηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών όσο και στη φορολόγηση του διοξειδίου του άνθρακα ως νέες πηγές δημοσίων εσόδων. Αυτές έχουν διπλό όφελος, καθώς πέραν της αύξησης των εσόδων, αντιστοίχως μειώνουν τη βραχυπρόθεσμη προσέγγιση της χρηματοπιστωτικής αγοράς και βελτιώνουν το περιβάλλον μας. Ο τρέχων λόγος αναζήτησης νέων πηγών χρηματοδότησης είναι η μείωση των μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Η φορολόγηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών και του διοξειδίου του άνθρακα προτιμώνται από την αύξηση άλλων μορφών φορολόγησης, όπως η φορολόγηση των εργαζομένων και ο ΦΠΑ. Αργότερα αυτές θα περιορίζαν τη γενική ζήτηση, πράγμα που δε συνιστάται στην παρούσα συγκυρία.

3.4.6.2 Άλλος ένας τρόπος δημόσιας χρηματοδότησης είναι τα Ευρωμόλογα. Αυτά θα μπορούσαν να παράσχουν κεφάλαιο στο δημόσιο τομέα χωρίς να εξαρτώνται πλήρως από τον ιδιωτικό χρηματοπιστωτικό τομέα. Τα Ευρωμόλογα θα αντλούν χρηματοδότηση απευθείας από την πηγή της, όπως από τα συνταξιοδοτικά ταμεία, που αναζητούν μακροπρόθεσμες τοποθετήσεις για τα χρήματά τους. Υπάρχει ακόμα η λύση της δυνατότητας ιδιωτικών μακροπρόθεσμων αποταμιευτικών τοποθετήσεων στην ΕΤΕπ, προκειμένου να βρεθούν νέες πηγές χρηματοδότησης αυτής. Έτσι, η ΕΤΕπ μετατρέπεται σε σύνδεσμο μεταξύ αυτών των νέων κεφαλαιουχικών πόρων και των επενδύσεών της. Οι μακροπρόθεσμες αποταμιεύσεις θα διατίθενται στη συνέχεια σε μακροπρόθεσμες δημόσιες επενδύσεις, π.χ. στις υποδομές. Τα Ευρωμόλογα αποτελούν μια «έννοια» που θα πρέπει να περιλαμβάνει όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Και πάλι, αυτό παρέχει διπλό όφελος, καθώς θα μειώνει παράλληλα τα περιθώρια κερδοσκοπίας σε βάρος του κρατικού χρέους στη χρηματαγορά.

Βρυξέλλες, 16 Σεπτεμβρίου 2010.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Mario SEPI

⁽¹⁰⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών - Πρόταση κοινής έκθεσης για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη 2010 COM(2010)25 τελικό

⁽¹¹⁾ Βλ. γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ για το Φόρο στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές και για τις Συνέπειες της κρίσης των κρατικών ομολόγων στην διακυβέρνηση της ΕΕ.